Palendrių šv. Benedikto vienuolynas

2015 m. gegužės 25 d.

Romos Mišių istorija (20)

XVII A. TABERNAKULIAI IR RETABULAI

XVI a. Europoje siautė tarpkofesinės kovos, kurių metu protestantizmo šalininkai padarė daug žalos katalikiškoms bažnyčioms, daužydami jose kabančius paveikslus ir kitus meno kūrinius. XVII a. vyko bažnyčių interjero atstatymas, tačiau jis netapo identiškas prieš tai buvusiajam. Atsirado du nauji elementai – tabernakulis ir retabulas.

Tabernakulis

Tabernakulis (lot. *tabernaculum* – „palapinė“) yra išpuošta spintelės pavidalo vieta, kurioje laikomas Švč. Sakramentas. Pirmieji tabernakuliai pasirodė bažnyčiose XVI a. pabaigoje. Anksčiau šventieji likučiai buvo laikomi kukliose apsidžių nišose arba „balandžiuose“. „Balandžiai“ – tai šio paukščio formos šventojo likučio talpyklos, pritvirtintos šalia altoriaus arba pakabintos centre ciboriumo[1] (tai kolonų laikomas baldakimo pavidalo antstatas virš altoriaus). Šventojo likučio patalpinimas balandyje turėjo savo prasmę. Jis priminė Kryžiaus išaukštinimą, Kristaus žengimą į dangų ir jo sugrįžimą – paruziją. Jis taip pat simbolizavo Kristaus tarpininkaujančią funkciją, kviečiančią krikščionis, savo ruožtu, gyventi tarp dangaus ir žemės[2].

XVII a. suaktyvėjo dažnos komunijos praktika, pareikalavusi išsaugoti pakankamą kiekį konsekruotų Ostijų. Šios Ostijos buvo kaip tik patalpintos tabernakuliuose, pastatytuose ant centrinio altoriaus. Nuo dabar tabernakulis, labiau nei aukos stalas, tikintiesiems turėjo priminti tarp savųjų didybėje esančio Karaliaus šlovės sostą. Ši architektūrinė naujovė turėjo taip pat priminti katalikų dogmą prieš protestantiškus neiginius. Tabernakulis turėjo būti gražiai nudažytas ar išpuoštas drožiniais, duodančiais iliustruotas pamokas[3]. Kitas itin svarbus pedagoginis maldingumo ženklas –

---

1 Plg. LESAGE, R. art. *Tabernacle*, in Dictionnaire pratique de la liturgie Romaine, Bonne presse, Paris, 1952, p. 1018 – 1019.

2 Plg. MARXEL, F, *L'Eucharistie au XVII siècle : le modèle tridentin,* in Encyclopédie de l'Eucharistie, Cerf, Paris, 2004, p. 220.

3 Plg. ten pat. p. 218.

nuolat prie tabernakulio deganti lemputė. Vyskupai reikalavo, kad šių nuorodų būtų laikomasi visose bažnyčiose. Tiek vyskupai, tiek kunigai manė, kad šios naujovės padės atnaujinti tautos pamaldumą Švč. Sakramentui.

Retabulas

Retabulas [lot. *retabulum*] yra skulptūrinė arba tapyta viršutinė altoriaus dalis. Pirmieji retabulai pasirodė apie XI a. Jie buvo statomi ant altoriaus ar už jo, kad uždengtų relikvijas ir būtų jų sostas. Paprastai jie buvo mobiliosios skulptūros tipo, pagaminti iš medžio, pasidabruoti ar paauksuoti ir kartais uždengti audeklu. Tikintieji galėjo patekti už altoriaus ir prašyti šventųjų užtarimo[4]. Pradžioje retabulai buvo žemi ir nedidesni už altorių, viršus tiesialinijinis. Vėliau skulptoriai pradėjo vis labiau juos didinti, išskyrus didžiąsias bazilikas, daug kur buvo panaikinta ciborijai. Retabulai pamažu iškilo iki bažnyčių skliautų ir uždengė ne tik relikvijas, bet ir visą apsidę[5]. Altorius tapo tarsi pirmasis didžiulės spintos aukštas[6]. Tabernakulis buvo įstatytas į retabulą.

Šio naujo architektūros elemento tikslas buvo ne tiek tikinčiuosius nustebinti (nors emocija yra svarbi pedagoginė priemonė), kiek jiems parodyti centrinę Eucharistijos vietą visų kitų katalikiškų tiesų atžvilgiu. Siekta, kad tai būtų iš esmės teologinis statinys. Tik įėjusiam į bažnyčią žmogui jis iškart turėjo parodyti kristocentrinę tiesą, kuri sutraukia ir sakralizuoja visą erdvę. Aplink pasislėpusio Dievo buvimą ant į viršų kylančios retabulo sienos buvo vaizduojami šventieji ir palaimintieji. Šitaip buvo siekiama atvaizduoti vertikalų ryšį tarp dangaus ir žemės, šventųjų bendravimo tikrovę.

Br. Lukas Skroblas OSB

Literatūra

- LESAGE, R. art. *Tabernacle*, in Dictionnaire pratique de la liturgie Romaine, Bonne presse, Paris, 1952, pp. 1018–1019.
- MARXEL, F, *L'Eucharistie au XVII siècle : le modèle tridentin,* in Encyclopédie de l'Eucharistie, Cerf, Paris, 2004, p. 213–238.
- TARPTAUTINIŲ ŽODŽIŲ ŽODYNAS, art. *Apsidė*, Alma littera, Vilnius, 2008.

[4] Plg. LESAGE, R. art. *Retable*, in Dictionnaire pratique de la liturgie Romaine, Bonne presse, Paris, 1952, p. 904.

[5] Apsidė [gr. *apsis* – lankas, skliautas] yra išsikišusi pusapvalė arba daugiakampė bažnyčios pastato (ir jo vidaus) dalis, dengta puskupoliu arba pusskliaučiu. (Plg. Tarptautinių žodžių žodynas, Alma littera, Vilnius, 2008).

[6] Plg. LESAGE, R, *op. cit*, p. 905.